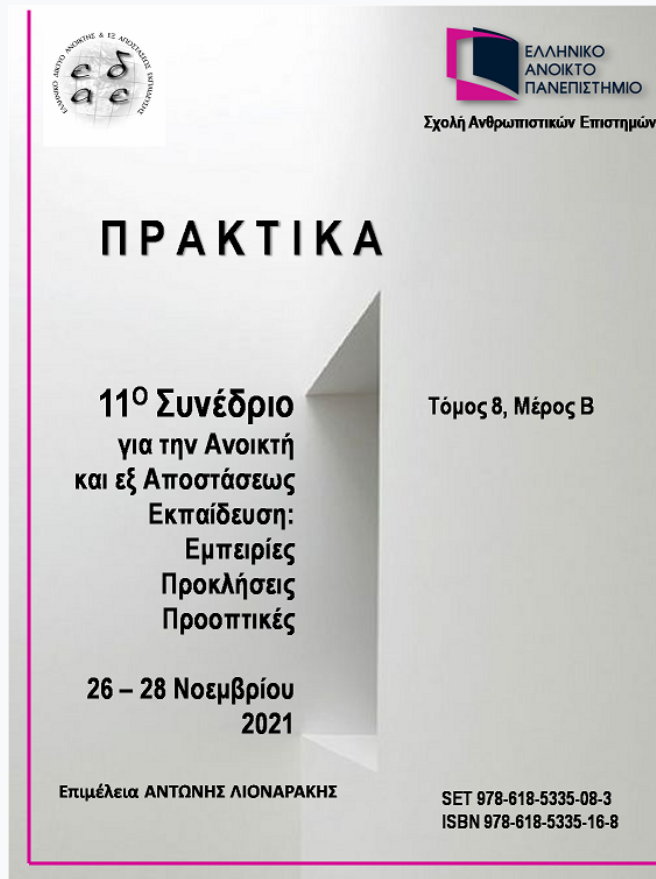

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 11, Αρ. 8B (2022)

The four seasons: Teaching scenario for pupils of the 1st Grade of primary school in distance education

Μαρία Χρήστου

doi: [10.12681/icodl.3433](https://doi.org/10.12681/icodl.3433)

**Οι τέσσερις εποχές: Σενάριο διδασκαλίας για μαθητές/τριες Α΄ Δημοτικού στην
εξ αποστάσεως εκπαίδευση**

**The four seasons: Teaching scenario for pupils of the 1st Grade of primary school
in distance education**

Μαρία Χρήστου

Διδάκτωρ Εκπαίδευσης Ενηλίκων
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
xristou273@gmail.com

Abstract

This text presents a teaching scenario for primary school pupils of the 1st Grade which was implemented in the context of distance education, regarding the creative and critical approach of the four seasons, initiated by chapter 4 of the section "Man and time" of the Environmental Study of 1st Grade. The pupils created wordclouds with the characteristics of the four seasons, identified similarities and differences in the works of art of Giannis Tsarouchis "The four seasons" (1969) and Paul Cezanne "Les quatre saisons" (1860), expressed their opinions on the work of Antonio Vivaldi "Le quattro stagioni" (1716-1717), drew their favorite season and talked about it. Furthermore, the pupils, based on their personal experiences and watching a specific film clip from the movie "The Lorax" (Chris Renaud, 2012), approached critically the effects that specific human activities have on the alternation of the seasons nowadays. The utilization of the works of art and of the tools of Information and Communication Technologies, contributed to the enrichment of knowledge and to the development of creativity and critical reflection of the pupils regarding the issues related to the alternation of the four seasons. Throughout the text, a gender is used, for the sake of economy of speech, without referring to any discrimination based on gender.

Keywords: *four seasons, Information and Communication Technologies, works of art, teaching scenario, creativity, critical thinking*

Περίληψη

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται ένα σενάριο διδασκαλίας για μαθητές Α΄ Δημοτικού, το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, με θέμα τη δημιουργική και κριτική προσέγγιση των τεσσάρων εποχών, με ένασμα το κεφάλαιο 4 της ενότητας «Ο άνθρωπος και ο χρόνος» της Μελέτης Περιβάλλοντος Α΄ Δημοτικού. Οι μαθητές δημιούργησαν συννεφόμετρα με τα χαρακτηριστικά των τεσσάρων εποχών, εντόπισαν ομοιότητες και διαφορές στα εικαστικά έργα του Γιάννη Τσαρούχη «Οι τέσσερις εποχές» (1969) και του Paul Cezanne «Les quatre saisons» (1860), εξέφρασαν τις απόψεις τους σχετικά με το έργο του Antonio Vivaldi «Le quattro stagioni» (1716-1717), ζωγράρισαν την αγαπημένη τους εποχή και μίλησαν για αυτήν. Επιπλέον, οι μαθητές με βάση τις προσωπικές τους εμπειρίες και την παρακολούθηση συγκεκριμένου αποσπάσματος από την ταινία «The Lorax» (Chris Renaud, 2012), προσέγγισαν κριτικά το ζήτημα των επιπτώσεων που επιφέρουν συγκεκριμένες ανθρώπινες δραστηριότητες στην εναλλαγή των εποχών

στις μέρες μας. Η αξιοποίηση των έργων τέχνης και των εργαλείων των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.), συνέβαλαν στον εμπλουτισμό των γνώσεων και στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και του κριτικού στοχασμού των μαθητών αναφορικά με τα ζητήματα που σχετίζονται με την εναλλαγή των τεσσάρων εποχών. Σε όλο το κείμενο χρησιμοποιείται ένα γένος, χάριν οικονομίας του λόγου, χωρίς αυτό να παραπέμπει σε οποιαδήποτε διάκριση με βάση το φύλο.

Λέξεις-κλειδιά: *τέσσερις εποχές, Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας, έργα τέχνης, σενάριο διδασκαλίας, δημιουργικότητα, κριτική σκέψη*

Εισαγωγή

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μια ολοκληρωμένη μεθοδολογία εκπαίδευσης, η οποία υλοποιείται με φυσική απόσταση του εκπαιδευόμενου από τον εκπαιδευτή. Ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός είναι απαραίτητο να περιλαμβάνει σαφείς διδακτικούς και μαθησιακούς στόχους, κατάλληλα διαμορφωμένο εκπαιδευτικό υλικό με δραστηριότητες που να ενισχύουν την αλληλεπίδραση των μαθητών, να τους εμπλέκουν ενεργά στη μαθησιακή διεργασία, να υποκινούν την ελεύθερη έκφραση και την ανταλλαγή των απόψεών τους και να συμβάλλουν στην καλλιέργεια οριζόντιων ικανοτήτων τους, όπως δημιουργικότητα, κριτική σκέψη. Σε ό,τι αφορά στην αξιοποίηση των τεχνολογιών, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην παιδαγωγική αξιοποίηση των τεχνολογικών μέσων, ώστε η διδασκαλία να καθίσταται αποτελεσματική (Λιοναράκης, κ.ά., 2020). Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η παρουσίαση ενός σεναρίου διδασκαλίας, το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με μαθητές Α΄ Δημοτικού, με θέμα τη δημιουργική και κριτική προσέγγιση των τεσσάρων εποχών, με έναυσμα το κεφάλαιο 4 της ενότητας «Ο άνθρωπος και ο χρόνος» της Μελέτης Περιβάλλοντος Α΄ Δημοτικού. Μετά από μια σύντομη αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο βασίζεται ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός του σεναρίου διδασκαλίας, στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά όλες οι διδακτικές παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν στο συγκεκριμένο σενάριο διδασκαλίας. Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τα εκπαιδευτικά μέσα που αξιοποιήθηκαν και τα αποτελέσματα του προέκυψαν.

Θεωρητικό πλαίσιο: Κοινωνικοπολιτισμική θεωρία μάθησης, Δομο-αναπτυξιακή προσέγγιση, Πολυδιάστατη μάθηση

Ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός του παρόντος σεναρίου διδασκαλίας βασίζεται κατ' αρχάς στην κοινωνικοπολιτισμική θεωρία μάθησης, βασικός εκπρόσωπος της οποίας είναι ο Lev Vygotsky, σύμφωνα με την οποία η γνώση οικοδομείται μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Πυρήνας της θεωρίας του Vygotsky αποτελεί ο όρος Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης, με τον οποίο προσδιορίζεται «η απόσταση ανάμεσα στην πραγματική ανάπτυξη, όπως αυτή προσδιορίζεται από την ανεξάρτητη επίλυση προβλημάτων, και στο επίπεδο δυνητικής ανάπτυξης, όπως αυτό προσδιορίζεται μέσω της επίλυσης προβλημάτων με την καθοδήγηση ενηλίκου ή σε συνεργασία με ικανότερους συνομηλίκους» (Vygotsky, 1978, σ. 86). Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός, γνωρίζοντας το παρόν αναπτυξιακό επίπεδο των μαθητών του, δηλαδή το σύνολο των γνώσεων και των δεξιοτήτων που ήδη κατέχουν ώστε να επιλύουν προβληματικές καταστάσεις, χρειάζεται να τους υποστηρίξει κατάλληλα ώστε να φτάσουν στο επικείμενο επίπεδο ανάπτυξής τους, το οποίο περιλαμβάνει το σύνολο των δεξιοτήτων που μπορούν να αναπτύξουν με την καθοδήγησή του (βλ. όπ., 1978). Παρόμοιες είναι οι απόψεις μελετητών της δομο-αναπτυξιακής προσέγγισης. Ο

Kegan (1994) αναφέρεται στην ανάγκη δημιουργίας ενός κατάλληλου περιβάλλοντος υποστήριξης και πρόκλησης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς, που θα τους δώσει τη δυνατότητα μέσω της αντιμετώπισης ζητημάτων που προκαλούν το ενδιαφέρον τους, να αναπτύξουν τις απαραίτητες ικανότητες για τη σταδιακή ποιοτική αλλαγή του τρόπου σκέψης και συμπεριφοράς τους. Αλλά και οι King και Kitchener (2002) επισημαίνουν τη σημασία της κατάλληλης υποστήριξης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς, ώστε να έρχονται από μικρή ηλικία αντιμέτωποι με προβληματικές καταστάσεις που δεν επιδέχονται μια και μοναδική λύση, ώστε να καλλιεργούν σταδιακά πτυχές του κριτικού τους στοχασμού. Προτείνουν την ουσιαστική ανταλλαγή απόψεων εντός της μαθησιακής διεργασίας, την εξάσκηση των μαθητών στην αιτιολόγηση και υποστήριξη των απόψεών τους, την εποικοδομητική ανάλυση της οπτικής των συμμαθητών τους και τη συχνή ανατροφοδότησή τους από τους εκπαιδευτικούς, ώστε να λαμβάνουν γνωστική και συναισθηματική υποστήριξη. Επιπροσθέτως, λαμβάνονται υπόψη οι τρεις διαστάσεις της μάθησης, σύμφωνα με το μοντέλο της πολυδιάστατης μάθησης του Illeris, οι οποίες θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε κάθε μαθησιακή διεργασία: το περιεχόμενο του αντικείμενου που διδάσκεται, η υποκίνηση των μαθητών, αλλά και η κοινωνική διάσταση, δηλαδή η αλληλεπίδραση των υποκειμένων της μάθησης με τις κοινωνικές συνθήκες του περιβάλλοντος (Illeris, 2016).

Για όλους τους παραπάνω λόγους, τα εργαλεία των Τ.Π.Ε. που αξιοποιούνται στο παρόν σενάριο διδασκαλίας δεν χρησιμοποιούνται μόνο ως μέσα πληροφόρησης και εμπλουτισμού των γνώσεων των μαθητών, αλλά κυρίως ως μέσα που προάγουν την ανταλλαγή απόψεων, τη συνεργασία, την αλληλεπίδραση, την παρώθηση των μαθητών, ώστε να οικοδομήσουν τη νέα γνώση αξιοποιώντας τις γνώσεις και τις ικανότητές τους (Πήλιουρας, κ.ά., 2010). Επιπλέον, αξιοποιείται η αισθητική εμπειρία, δηλαδή η παρατήρηση και επεξεργασία σημαντικών έργων τέχνης, η οποία στοχεύει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας των μαθητών, αλλά παράλληλα λειτουργεί και ως μέσο κριτικής επαναξιολόγησης των αντιλήψεών τους (Κόκκος, 2011).

Παρουσίαση του σεναρίου διδασκαλίας

Θέμα: Οι τέσσερις εποχές

Εφαρμογή: Η εφαρμογή του πραγματοποιήθηκε σε Α΄ Δημοτικού (14 μαθητές)

Γνωστικό Αντικείμενο: Μελέτη Περιβάλλοντος, ενότητα «Ο άνθρωπος και ο χρόνος», κεφάλαιο 4: «Πώς αλλιώς μετράω τον χρόνο;» (Βιβλίο Μαθητή, σελ. 40, Τετράδιο Εργασιών, σελ. 16).

Διδακτικοί στόχοι:

Σε επίπεδο γνώσεων. Οι μαθητές:

- Να ονοματίσουν τις τέσσερις εποχές του χρόνου.
- Να προσδιορίσουν τα χαρακτηριστικά της κάθε εποχής.
- Να ταξινομήσουν τους μήνες στην αντίστοιχη εποχή.

Σε επίπεδο δεξιοτήτων. Οι μαθητές:

- Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού να παρουσιάσουν τα χαρακτηριστικά των εποχών αξιοποιώντας συννεφολέξα.
- Να εντοπίσουν στα εικαστικά έργα τέχνης σύμβολα σχετικά με τις εποχές.
- Να δημιουργήσουν δικά τους έργα σχετικά με την αγαπημένη τους εποχή.

Σε επίπεδο στάσεων. Οι μαθητές:

- Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι σε σημαντικά έργα τέχνης.

- Να συνειδητοποιήσουν ότι συγκεκριμένες ανθρώπινες δραστηριότητες επηρεάζουν την εναλλαγή των εποχών και δημιουργούν περιβαλλοντικά προβλήματα.

Παράλληλα, επιδιώκεται η καλλιέργεια οριζόντιων ικανοτήτων των μαθητών και συγκεκριμένα της δημιουργικότητας, της επικοινωνίας, της κριτικής σκέψης.

Χρόνος υλοποίησης: 11 διδακτικές ώρες (30 λεπτών) στην ψηφιακή τάξη, όπως ορίστηκαν από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων εν μέσω της πανδημίας.

Διδακτικές παρεμβάσεις

1^η διδακτική παρέμβαση (1^η και 2^η διδακτική ώρα)

Κατά την πρώτη διδακτική ώρα, διερευνήθηκαν οι απόψεις των μαθητών σχετικά με την αγαπημένη τους εποχή μέσω δημοσκόπησης στη Webex, θέτοντας το ερώτημα: «Ποια είναι η αγαπημένη σας εποχή;». Οι 10 στους 14 μαθητές απάντησαν ότι προτιμούν το καλοκαίρι, οι 2 τον χειμώνα, ένας την άνοιξη και ένας το φθινόπωρο. Κατόπιν, ζητήσαμε από τους μαθητές να αιτιολογήσουν την απάντησή τους. Οι περισσότεροι μαθητές που επέλεξαν το καλοκαίρι συνέδεσαν την επιλογή τους με το γεγονός ότι κλείνουν τα σχολεία, ενώ οι υπόλοιποι μαθητές με την ημερομηνία των γενεθλίων τους. Στη συνέχεια, παρουσιάσαμε στους μαθητές μέσω διαμοιρασμού οθόνης στην πλατφόρμα Webex την εικόνα του Βιβλίου Μαθητή της Μελέτης Περιβάλλοντος Α΄ Δημοτικού, στο κεφάλαιο 4 της ενότητας «Ο άνθρωπος και ο χρόνος» (σελίδα 40) (http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2007/Meleti-Perivallontos_A-Dimotikou_html-apli/index2_1.html). Μέσω καταιγισμού ιδεών παροτρύναμε τους μαθητές να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με την κυκλική απεικόνιση των εποχών του έτους. Καταγράψαμε όλες τις απόψεις των μαθητών χρησιμοποιώντας το Whiteboard της Webex. Συνθέτοντας τις απόψεις που εκφράστηκαν, οι μαθητές κατέληξαν στο ότι η εναλλαγή των εποχών είναι ένα επαναλαμβανόμενο φυσικό φαινόμενο και θεώρησαν εύστοχη την κυκλική απεικόνισή τους. Στη 2^η διδακτική ώρα, αξιοποιώντας τις ερωτήσεις του βιβλίου στο ίδιο κεφάλαιο που προαναφέρθηκε, ζητήσαμε από τους μαθητές να ονοματίσουν τις τέσσερις εποχές και να αναφέρουν όσους μήνες γνωρίζουν, ταξινομώντας τους αναλόγως στην αντίστοιχη εποχή. Στη συνέχεια αξιοποιήσαμε την ερώτηση της 7^{ης} δραστηριότητας του Τετραδίου Εργασιών «Τι φοράμε κάθε εποχή;» (σελίδα 16), την οποία παρουσιάσαμε στους μαθητές μέσω διαμοιρασμού οθόνης. Οι μαθητές εξέφρασαν τις απόψεις τους στην ολομέλεια, τις οποίες καταγράψαμε στο Whiteboard (Webex). Τέλος, τέθηκε το ερώτημα: «Γιατί ντυνόμαστε με συγκεκριμένο τρόπο κάθε εποχή;». Καθώς οι μαθητές εξέφραζαν τις απόψεις τους, άρχισαν να εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά των εποχών.

2^η διδακτική παρέμβαση (3^η διδακτική ώρα)

Στην 3^η διδακτική ώρα παρουσιάσαμε στους μαθητές το εικαστικό έργο του Γιάννη Τσαρούχη «Οι τέσσερις εποχές», 1969 (Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, Ιδιωτική Συλλογή) (<https://tsarouchis.gr/el/private-collections/>) μέσω διαμοιρασμού οθόνης στη Webex. Προκειμένου οι μαθητές να εντοπίσουν τα χαρακτηριστικά κάθε εποχής, αξιοποιήθηκε η ρουτίνα σκέψης του Artful Thinking “Looking: Ten Times Two” (http://pzartfulthinking.org/?page_id=2). Αρχικά οι μαθητές παρατήρησαν το έργο σιωπηλά για τουλάχιστον 30 δευτερόλεπτα. Στη συνέχεια ανέφεραν 10 λέξεις ή φράσεις σχετικές με το περιεχόμενο του έργου. Καταγράψαμε τις απόψεις που εκφράστηκαν. Κατόπιν, οι μαθητές κλήθηκαν να παρατηρήσουν εκ νέου το έργο σιωπηλά και να αναφέρουν άλλες 10 λέξεις ή φράσεις σχετικές με αυτό. Οι μαθητές παρατήρησαν την ενδυμασία των τεσσάρων μορφών του πίνακα, τα φρούτα, τα λουλούδια, το μαγιάτικο στεφάνι, το δρεπάνι και τη φλοκάτη. Αναφέρθηκαν στον

τρόπο απεικόνισης των τεσσάρων εποχών αναφορικά με τα χρώματα των ρούχων των γυναικείων και αντρικών μορφών, εντοπίζοντας συγκεκριμένα σύμβολα. Για παράδειγμα, το μπλε φόρεμα της άνοιξης συμβολίζει το γαλάζιο του ουρανού, το κίτρινο φόρεμα του φθινοπώρου συμβολίζει τα φύλλα των δέντρων, το παλτό του χειμώνα συμβολίζει το κρύο, το δρεπάνι συμβολίζει τον θέρο. Παράλληλα, οι μαθητές προέβησαν σε συνδέσεις των συμβόλων του έργου με συγκεκριμένους μήνες, π.χ. το μαγιάτικο στεφάνι με τον μήνα Μάιο. Επίσης, παρατήρησαν ότι στον συγκεκριμένο πίνακα παρουσιάζεται ομαλά η εναλλαγή των εποχών, καθώς το μαγιάτικο στεφάνι βρίσκεται ανάμεσα από τη μορφή της άνοιξης και του καλοκαιριού, τα σύννεφα απεικονίζονται ανάμεσα στις μορφές του φθινοπώρου και του χειμώνα και τα φρούτα είναι τοποθετημένα ανάμεσα στις εποχές.

Ολοκληρώνοντας την 3^η διδακτική ώρα, ζητήσαμε από τους μαθητές στο πλαίσιο της ασύγχρονης διδασκαλίας να αναζητήσουν στο διαδίκτυο το έργο του Paul Cezanne «Les quatre saisons», 1860 (Les musées de la Ville de Paris). Δόθηκαν συγκεκριμένες διευθύνσεις για την αναζήτηση των συγκεκριμένων έργων (άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο και χειμώνας).

Ζητήσαμε από τους μαθητές να επιλέξουν έναν πίνακα από τους τέσσερις αυτούς και να κρατήσουν σημειώσεις σχετικά με τον τρόπο που απεικονίζεται η συγκεκριμένη εποχή, ποια σύμβολα χρησιμοποιεί ο καλλιτέχνης, εάν υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές με τον τρόπο απεικόνισης της εποχής που επέλεξαν στον πίνακα του Γιάννη Τσαρούχη. Σχετικές οδηγίες δόθηκαν στην πλατφόρμα e-class.

3^η διδακτική παρέμβαση (4^η διδακτική ώρα)

Κατά την 4^η διδακτική ώρα αρχικά παρουσιάσαμε μέσω διαμοιρασμού οθόνης στη Webex κατ' αντιδιαστολή το έργο του Γιάννη Τσαρούχη και έναν προς έναν τους πίνακες του Paul Cezanne. Ενθαρρύναμε τους μαθητές με βάση τις σημειώσεις τους, αλλά και την εκ νέου παρατήρηση των έργων, να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα δύο έργα τέχνης, σχετικά με τον τρόπο απεικόνισης των εποχών. Καθ' όλη τη διάρκεια της παρέμβασης καταγράφαμε όλες τις απόψεις των μαθητών. Οι μαθητές παρατήρησαν ότι και οι δύο καλλιτέχνες χρησιμοποιούν παρόμοια σύμβολα για την απεικόνιση των εποχών, όπως τα στάχυα, τα λουλούδια, τα φρούτα, το μπλε χρώμα, τα σύννεφα. Ωστόσο, επεσήμαναν ότι ο Paul Cezanne χρησιμοποιεί μόνο γυναικείες μορφές στα έργα του και τα ρούχα τους παραπέμπουν σε μια παλαιότερη εποχή. Επίσης, κατέληξαν στο ότι στο έργο του Τσαρούχη φαίνεται πιο καθαρά η εναλλαγή των εποχών. Αξίζει να σημειωθεί ότι κάποιοι μαθητές ανέφεραν ότι στις μέρες μας οι εποχές αλλάζουν όπως στο έργο του Cezanne, με την έννοια ότι η εναλλαγή των εποχών γίνεται απότομα. Η συγκεκριμένη άποψη προβλημάτισε το σύνολο των μαθητών και αποτέλεσε μια σημαντική γέφυρα για επόμενη διδακτική παρέμβαση.

4^η διδακτική παρέμβαση (5^η διδακτική ώρα)

Στην 5^η διδακτική ώρα, οι μαθητές άκουσαν συγκεκριμένα αποσπάσματα από το έργο του Antonio Vivaldi, «Οι τέσσερις εποχές» (“Le quattro stagioni”, 1716-1717), ένα για κάθε εποχή. Για την επεξεργασία των συγκεκριμένων μουσικών αποσπασμάτων αξιοποιήθηκε η ρουτίνα σκέψης του Artful Thinking “Listening: Ten Times Two” (http://pzartfulthinking.org/?page_id=2). Οι μαθητές άκουσαν το μουσικό απόσπασμα μια φορά και ανέφεραν 10 λέξεις ή φράσεις σχετικές με αυτό. Η διαδικασία αυτή επαναλήφθηκε και οι μαθητές επεσήμαναν άλλες 10 λέξεις ή φράσεις. Ακολούθησε σύνθεση των απόψεων που εκφράστηκαν. Επιστημάνθηκαν από τους μαθητές και άλλα χαρακτηριστικά των τεσσάρων εποχών, πέραν των όσων είχαν ειπωθεί κατά την επεξεργασία των εικαστικών έργων, όπως το κελάηδισμα των πουλιών την άνοιξη, η ησυχία ενός χιονισμένου τοπίου, το κυνήγι των ζώων που γίνεται σε συγκεκριμένες

εποχές του έτους, οι καλοκαιρινές καταιγίδες, το θρόισμα των φύλλων την περίοδο του φθινοπώρου. Οι απόψεις καταγράφηκαν στο Whiteboard της Webex. Με αυτόν τον τρόπο αφενός άρχισαν να εμπλουτίζονται οι απόψεις των μαθητών σχετικά με τα χαρακτηριστικά της κάθε εποχής, ενώ παράλληλα προέκυψαν κάποια ζητήματα τα οποία προβλημάτισαν τους μαθητές, όπως το κατά πόσο επηρεάζει το κυνήγι των ζώων την ισορροπία στη φύση, τι συμβαίνει με την αλιεία, ποια ζώα είναι υπό προστασία και ποια υπό εξαφάνιση.

5^η διδακτική παρέμβαση (6^η και 7^η διδακτική ώρα)

Κατά την 6^η διδακτική ώρα, δημιουργήσαμε μαζί με τους μαθητές ένα συννεφόλεξο για κάθε εποχή στο οποίο παρουσιάζονταν τα χαρακτηριστικά της, με βάση όλα όσα ειπώθηκαν κατά τη διάρκεια των προηγούμενων διδακτικών παρεμβάσεων. Για τη δημιουργία συννεφόλεξων αξιοποιήθηκε η εφαρμογή Wordart (<https://wordart.com/>). Οι μαθητές μέσω διαλογικής συζήτησης επέλεξαν τη μορφή των συννεφόλεξων για κάθε εποχή και ανέφεραν τα βασικά χαρακτηριστικά τους, τα οποία καταγράψαμε. Στη συνέχεια δημιουργήσαμε το κάθε συννεφόλεξο. Η παραπάνω διαδικασία πραγματοποιήθηκε μέσω διαμοιρασμού οθόνης στη Webex. Στο τέλος της 6^{ης} διδακτικής ώρας ζητήσαμε από τους μαθητές στο πλαίσιο της ασύγχρονης διδασκαλίας να ζωγραφίσουν όποια εποχή επιθυμούν και να γράψουν είτε ένα μικρό κείμενο (2-4 προτάσεις) είτε μερικές λέξεις, περιγράφοντας γιατί επέλεξαν τη συγκεκριμένη εποχή. Τους παροτρύνουμε, με τη βοήθεια κάποιου ενηλίκου που βρισκόταν στο περιβάλλον τους, να φωτογραφίσουν τα έργα τους και να τα αποστείλουν σε εμάς μέσω email, με στόχο να παρουσιάσουμε τον τρόπο που προσεγγίσαμε το θέμα των τεσσάρων εποχών μέχρι εκείνη τη στιγμή σε ψηφιακό πίνακα (padlet). Σχετικές οδηγίες δόθηκαν στην πλατφόρμα e-class.

Κατά τη διάρκεια της 7^{ης} διδακτικής ώρας οι μαθητές παρουσίασαν στην ολομέλεια τα έργα τους και έλαβαν ανατροφοδότηση τόσο από εμάς, όσο και από τους υπόλοιπους συμμαθητές τους. Ενθαρρύνουμε τους μαθητές κάθε φορά να αιτιολογούν τις απόψεις που εξέφραζαν και να θέτουν ερωτήσεις σχετικές με το κάθε έργο που παρουσιαζόταν στην ολομέλεια. Κατόπιν, ζητήσαμε από τους μαθητές να αναπαραστήσουν σχηματικά την εναλλαγή των τεσσάρων εποχών, να καταγράψουν το όνομα της κάθε εποχής και δίπλα σε αυτήν τους αντίστοιχους μήνες. Η πλειοψηφία των μαθητών (10 στους 14) παρουσίασε τις εποχές σε σχήμα κύκλου, ενώ λίγοι μαθητές (4 στους 14) τις παρουσίασαν γραμμικά. Κατά την παρουσίαση των έργων τους τέθηκε εκ νέου το ζήτημα της ομαλής εναλλαγής των τεσσάρων εποχών. Στο σημείο αυτό ενθαρρύνουμε τους μαθητές να σκεφτούν στο πλαίσιο της ασύγχρονης διδασκαλίας προσωπικές τους εμπειρίες σε σχέση με την εναλλαγή των εποχών. Τους ζητήσαμε να σκεφτούν: τι ρούχα φορούν τα τελευταία χρόνια κατά τη διάρκεια των φθινοπωρινών μηνών, πότε σταματούν ή πότε αρχίζουν να χρησιμοποιούν το air condition ή τον ανεμιστήρα στο σπίτι τους, πότε χιόνισε τα τελευταία χρόνια στην περιοχή που ζουν, εάν έχουν ακούσει οτιδήποτε που τους έκανε εντύπωση σχετικά με τις αλλαγές του καιρού τα τελευταία χρόνια. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές άρχισαν να αντιμετωπίζουν κριτικά το ζήτημα της εναλλαγής των τεσσάρων εποχών στις μέρες μας. Σχετικές οδηγίες δόθηκαν στην e-class.

6^η διδακτική παρέμβαση (8^η, 9^η και 10^η διδακτική ώρα)

Κατά την 8^η διδακτική ώρα οι μαθητές εξέφρασαν στην ολομέλεια τις προσωπικές τους εμπειρίες από την εναλλαγή των εποχών. Πολλοί μαθητές έδειξαν φωτογραφίες που ενώ είναι τέλη Νοεμβρίου αυτοί φορούν πολύ ελαφρά ρούχα, κάποιοι επεσήμαναν το ότι τον Μάρτιο του 2020 χιόνισε στο κέντρο της Αθήνας, κάποιοι ανέφεραν ότι δεν προλαβαίνουν να φορέσουν τα ανοιξιάτικα ή τα φθινοπωρινά τους ρούχα ή παπούτσια, γιατί είτε ζεσταίνονται πολύ είτε κρυώνουν πολύ. Επίσης, ένας

μαθητής ανέφερε ότι σε κάποιο ντοκιμαντέρ είχε ακούσει ότι κάποια ζώα δυσκολεύονται τα τελευταία χρόνια να πέσουν σε χειμερία νάρκη λόγω της υψηλής θερμοκρασίας. Ακολούθησε συζήτηση και σύνθεση των απόψεων που εκφράστηκαν. Την 9^η διδακτική ώρα, προκειμένου οι μαθητές να προσεγγίσουν κριτικά το ζήτημα των επιπτώσεων που επιφέρουν συγκεκριμένες ανθρώπινες δραστηριότητες στην εναλλαγή των εποχών, παρουσιάσαμε στους μαθητές ένα απόσπασμα από την ταινία κινουμένων σχεδίων «The Lorax» (Chris Renaud, 2012), μέσω διαμοιρασμού οθόνης στη Webex και συγκεκριμένα το τραγούδι έναρξης του έργου. Μετά την προβολή του αποσπάσματος, αξιοποιήθηκε η ρουτίνα σκέψης του Artful Thinking “See/Think/Wonder” (http://pzartfulthinking.org/?page_id=2). Οι μαθητές ενθαρρύνθηκαν να πουν τι βλέπουν στο συγκεκριμένο απόσπασμα, τι σκέφτονται για αυτό που βλέπουν και τι τους κάνει να αναρωτιούνται. Καταγράψαμε τις απόψεις τους στο Whiteboard της Webex.

Τη 10^η διδακτική ώρα, σε ανοικτή συζήτηση με την ολομέλεια των μαθητών συζητήσαμε σημεία του κινηματογραφικού αποσπάσματος που προκάλεσαν το ενδιαφέρον και την έκπληξή τους. Αυτά αναφέρονταν στην απότομη εναλλαγή των εποχών, στο γεγονός ότι οι άνθρωποι πλήρωναν τον αέρα που εισέπνεαν, στο ότι τα δέντρα ήταν πλαστικά, ότι διοχετεύουν τα απορρίμματα στο εσωτερικό της γης και μολύνονται οι θάλασσες. Συσχέτισαν την έλλειψη οξυγόνου από τα πραγματικά δέντρα με το ότι οι άνθρωποι αγοράζουν τον αέρα που αναπνέουν. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως η μείωση των δέντρων ή η μόλυνση των υδάτων, μπορούν να επηρεάσουν ακόμα και την εναλλαγή των εποχών. Κατόπιν, συζητήσαμε εάν οι άνθρωποι που κατοικούν στη συγκεκριμένη πόλη είναι ευτυχισμένοι. Οι μαθητές ανέφεραν ότι μπορεί να φαίνονται ευτυχισμένοι, όμως τι θα συμβεί εάν σταματήσουν να πληρώνουν τον αέρα, αφού δεν υπάρχουν δέντρα που να παράγουν οξυγόνο; Στη συνέχεια, ρωτήσαμε τους μαθητές εάν θα ήθελαν να μένουν σε εκείνη την πόλη. Όλοι οι μαθητές ανέφεραν ότι δεν θα ήθελαν να μένουν μόνιμα εκεί, αλλά ότι θα ήθελαν να την επισκεφτούν προκειμένου να ενημερώσουν τους κατοίκους της ότι η ζωή τους στο μέλλον μπορεί να κινδυνεύσει από τον τρόπο που έχουν επιλέξει να ζουν στο παρόν. Έπειτα, ρωτήσαμε τους μαθητές εάν πιστεύουν ότι οι ίδιοι με τις καθημερινές ενέργειές τους συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος. Ένας μαθητής ανέφερε ότι συμμετείχε στον εθελοντικό καθαρισμό μιας παραλίας με την οικογένειά του και τρεις μαθητές ότι κάνουν ανακύκλωση στο σπίτι τους. Τέλος, ρωτήσαμε τους μαθητές εάν θα ήθελαν να σχεδιάσουμε συγκεκριμένες δράσεις που να στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος. Με έναυσμα όσα είχαν ειπωθεί, οι μαθητές πρότειναν να αρχίσουν οι ίδιοι να ανακυκλώνουν συστηματικά, τόσο στο σπίτι τους όσο και στο σχολείο, και επίσης δεσμεύτηκαν να προστατέψουν τα φυτά στον χώρο του σχολείου, με το να τα ποτίζουν και να μην κόβουν άσκοπα τα φύλλα, τα κλαδιά και τα λουλούδια τους.

Αναστοχασμός επί της διδακτικής παρέμβασης (11^η διδακτική ώρα)

Την 11^η διδακτική ώρα ενθαρρύνσαμε τους μαθητές να θυμηθούν όλα τα στάδια των διδακτικών παρεμβάσεων, τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν, όλα όσα ειπώθηκαν σχετικά με τις τέσσερις εποχές και να εκφράσουν συνοπτικά τι αποκόμισαν. Επισημαίνουμε ότι οι μαθητές ανέφεραν ότι τους άρεσε πολύ η δημιουργία συννεφόμενων, όπως επίσης και η επεξεργασία των έργων τέχνης. Τελειώνοντας τη διδακτική παρέμβαση αποφασίσαμε με τους μαθητές να παρουσιάσουμε τον τρόπο που προσεγγίσαμε το φαινόμενο των τεσσάρων εποχών στη σχολική κοινότητα, αναρτώντας στο blog του σχολείου τις εργασίες των μαθητών

που παρήγαγαν κατά τις προαναφερθείσες διδακτικές παρεμβάσεις. Επίσης, συζητήσαμε το ενδεχόμενο συμμετοχής του τμήματος σε κάποιο περιβαλλοντικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε σχέση με την κλιματική αλλαγή για το επόμενο σχολικό έτος.

Αξιολόγηση – Ανατροφοδότηση

Καθ' όλη τη διάρκεια των διδακτικών παρεμβάσεων δινόταν προφορική ανατροφοδότηση τόσο σε κάθε μαθητή ξεχωριστά όσο και στο σύνολο των μαθητών. Σε ατομικό επίπεδο αξιολογήθηκε η συμμετοχή στις δραστηριότητες, η ολοκλήρωση των ατομικών εργασιών, οι ερωτήσεις που έθεταν και ο τρόπος που απαντούσαν. Σε ομαδικό επίπεδο αξιολογήθηκε ο τρόπος προσέγγισης του εκάστοτε ζητήματος από την ομάδα των μαθητών και δόθηκε συνολική ανατροφοδότηση. Σε ό,τι αφορά στην επίτευξη των διδακτικών στόχων που τέθηκαν, επισημαίνουμε ότι σε επίπεδο γνώσεων οι μαθητές κατόρθωσαν να ονοματίσουν τις εποχές του χρόνου, προσδιόρισαν τα χαρακτηριστικά κάθε εποχής, ταξινόμησαν τους μήνες στην αντίστοιχη εποχή (1^η έως 5^η διδακτική παρέμβαση). Σε επίπεδο δεξιοτήτων, οι μαθητές παρουσίασαν τα χαρακτηριστικά των εποχών χρησιμοποιώντας συννεφολέξα (5^η διδακτική παρέμβαση), εντόπισαν στα εικαστικά έργα τέχνης σύμβολα σχετικά με τις εποχές (2^η και 3^η διδακτική παρέμβαση) και δημιούργησαν τα δικά τους έργα σχετικά με την αγαπημένη τους εποχή (5^η διδακτική παρέμβαση). Σε επίπεδο στάσεων, όπως διαφάνηκε και από τον αναστοχασμό επί της διδακτικής παρέμβασης, οι μαθητές άρχισαν να αναπτύσσουν θετική στάση απέναντι σε σημαντικά έργα τέχνης. Επίσης, μέσα από τις δραστηριότητες επεξεργασίας των έργων τέχνης οι μαθητές άρχισαν να συνειδητοποιήσουν ότι συγκεκριμένες ανθρώπινες δραστηριότητες επηρεάζουν την εναλλαγή των εποχών και δημιουργούν περιβαλλοντικά προβλήματα. Αυτό αποτελεί σημαντική ένδειξη ότι άρχισαν να προσεγγίζουν κριτικά το ζήτημα της εναλλαγής των τεσσάρων εποχών, το οποίο συνδέεται με το θέμα της κλιματικής αλλαγής, ενώ παράλληλα άρχισαν να επαναξιολογούν τις προσωπικές τους αντιλήψεις και τη στάση τους απέναντι στην προστασία του περιβάλλοντος, κάνοντας μικρά βήματα προς την ανάπτυξη πτυχών του κριτικού τους στοχασμού.

Συζήτηση

Το παρόν σενάριο διδασκαλίας έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές να προσεγγίσουν κριτικά και δημιουργικά το ζήτημα των τεσσάρων εποχών. Ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός περιελάμβανε και τις τρεις διαστάσεις της μάθησης (Illeris, 2016). Ως προς το περιεχόμενο, οι μαθητές εμπλούτισαν τις γνώσεις τους σχετικά με τις τέσσερις εποχές και την εναλλαγή τους. Τα εργαλεία των Τ.Π.Ε που αξιοποιήθηκαν υποκίνησαν το ενδιαφέρον τους και τους παρακίνησαν να εμπλακούν ενεργά στη μαθησιακή διεργασία. Σε ό,τι αφορά στην κοινωνική διάσταση, οι μαθητές μέσω της επεξεργασίας των έργων τέχνης και βασιζόμενοι στις δικές τους εμπειρίες, προβληματίστηκαν σχετικά με το θέμα ότι συγκεκριμένες ανθρώπινες ενέργειες δημιουργούν περιβαλλοντικά προβλήματα τα οποία επηρεάζουν και την εναλλαγή των εποχών. Ιδιαίτερα η επεξεργασία του κινηματογραφικού αποσπάσματος αποτέλεσε το έναυσμα ώστε οι μαθητές να έρθουν αντιμέτωποι με καταστάσεις οι οποίες δεν επιδέχονται μία και μοναδική λύση, όπως το ζήτημα της αλόγιστης εκμετάλλευσης του περιβάλλοντος προς όφελος του ανθρώπου. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μαθητές μέσω των διδακτικών παρεμβάσεων εξασκήθηκαν στην ανταλλαγή και αιτιολόγηση των απόψεών τους, ενώ παράλληλα λάμβαναν συχνή ανατροφοδότηση. Οι τεχνικές επεξεργασίας των έργων τέχνης που αξιοποιήθηκαν συνετέλεσαν στην

προσέγγιση του ζητήματος της εναλλαγής των εποχών από πολλαπλές οπτικές γωνίες, ενώ παράλληλα έδωσαν τη δυνατότητα στους μαθητές να σκεφτούν αναλογικά, να προβούν σε συσχετίσεις με τις καθημερινές τους ενέργειες και να αναλάβουν δράση αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Όλα τα προαναφερθέντα συνετέλεσαν στη δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος υποστήριξης αλλά και πρόκλησης των μαθητών, θέτοντας τις βάσεις για τη σταδιακή ποιοτική αλλαγή του τρόπου σκέψης τους, μέσω της καλλιέργειας σημαντικών οριζόντιων ικανοτήτων διά βίου μάθησης (Kegan, 1994• King & Kitchener, 2002).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Κόκκος, Α. (2011). Μετασηματιζόσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία: Η διαμόρφωση μιας μεθόδου. Στο: Α. Κόκκος & Συνεργάτες, *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες* (σσ. 71-120). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Pleris, K. (2016). *Ο τρόπος που μαθαίνουμε. Οι πολλαπλές διαστάσεις της μάθησης στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ξενόγλωσσες

Kegan, R. (1994). *In over our heads*. London: Harvard University Press.

King, P. M., & Kitchener, K. S. (2002). The Reflective Judgment Model: Twenty years of research on epistemic cognition. In B. K. Hofer & P. R. Pintrich (Eds.), *Personal epistemology: The psychology of beliefs about knowledge and knowing* (pp. 37–61). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: the Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Διαδικτυακές βιβλιογραφικές αναφορές

Λιοναράκης, Α., Μανούσου, Ε., Χαρτοφύλακα, Τ., Παπαδημητρίου, Σ., & Ιωακειμίδου, Β. (2020). Editorial. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 16(1), 4-8. doi: <https://doi.org/10.12681/jode.23741> (Ανακτήθηκε 20/10/2021)

Πήλιουρας Π., Σιμωνιάς Κ., Σταμούλης Ευθ., Φραγκάκη Μ. (2010). *Οδηγός Εκπαιδευτικών για το μάθημα των ΤΠΕ στα 800 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ*. Αθήνα: ΟΕΠΕΚ. Διαθέσιμο στο: http://www.oepk.gr/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=91:-800-&catid=45:2011-02-10-09-26-49&Itemid=71 (Ανακτήθηκε 20/10/2021)

Artful Thinking (2021). *Thinking Palette*. Διαθέσιμο στο: http://pzartfulthinking.org/?page_id=2 (Ανακτήθηκε 20/10/2021)

Πηγές εικαστικών έργων τέχνης (Ανακτήθηκαν 20/10/2021)

Τσαρούχης, Γ. (1969). *Οι τέσσερις εποχές*. Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, Ιδιωτική Συλλογή. Διαθέσιμο στο: <https://tsarouchis.gr/el/private-collections/>

Cezanne, P. (1860). *Les Quatre Saisons: L'Été*. Διαθέσιμο στο: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paul_C%C3%A9zanne_-_Les_quatre_saisons_-_L%27%C3%A9t%C3%A9_-_PPP3047_-_Mus%C3%A9_des_Beaux-Arts_de_la_ville_de_Paris.jpg

Cezanne, P. (1860). *Les Quatre Saisons: L'Automne*. Διαθέσιμο στο: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:C%C3%A9zanne,_L'E2%80%99Automne.jpg

Cezanne, P. (1860). *Les Quatre Saisons: L'hiver*. Διαθέσιμο στο: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paul_C%C3%A9zanne_-_Les_quatre_saisons_-_L%27hiver_-_PPP3045_-_Mus%C3%A9_des_Beaux-Arts_de_la_ville_de_Paris.jpg

Cezanne, P. (1860). *Les Quatre Saisons: Le printemps*. Διαθέσιμο στο: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:C%C3%A9zanne,_Le_Printemps.jpg

Πηγή διδακτικής ενότητας του σχολικού εγχειριδίου

Μελέτη Περιβάλλοντος Α΄ Δημοτικού. Βιβλίο Μαθητή. *Ο άνθρωπος και ο χρόνος*. ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» Διαθέσιμο στο: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2007/Meleti-Perivallontos_A-Dimotikou_html-apli/index2_1.html (Ανακτήθηκε 20/10/2021)